

OKOLÍ JUDITINY VĚŽE V PRŮBĚHU ČASU

Dvojvěží na malostranském konci Karlova mostu se stalo přímo ikonickým symbolem Prahy a jejího památkového bohatství. Menší z těchto věží, zvaná Juditina, trochu zaniká v zástavbě, která ji obklopuje, a ve srovnání se svou mladší, zdobnější, vyšší a dominantnější sestrou z doby vlády Jiřího z Poděbrad je poněkud upozaděna. I ona však byla kdysi mladá, zdobná, vysoká a výrazně dominující svému okolí. Za dobu její existence, již můžeme počítat od 12. století, prošlo její okolí takovými změnami, že pro mnohé čtenáře je obtížné si tehdejší vzhled věže i jejího místa představit.

Podrobný stavebněhistorický průzkum byl na menší mostecké věži proveden v letech 2005–2007 pracovníky Národního památkového ústavu Janem Veselým a Michalem Patrným, kteří jeho výsledky publikovali v roce 2008.¹ Zjistili, že věž – dnes zvaná Juditina – má vnější půdorys 11,1 x 9,9 m o šíři zdíva ve spodních podlažích 1,7–1,8 m, a dochovaná románská hmota dosahuje výšky necelých 19,5 metru. Podle kronikářské zprávy o vichřici ze dne 3. 12. 1281, kdy se zřítilo stavení na věži, lze soudit, že původně byla věž vyšší. Její vnitřní členění je dnes změněné pozdějšími klenbami a přepatrováním, původně měla věž minimálně čtyři podlaží. Interiérové kvádřikové zdivo vnitřního líce je dochováno v intervalu 188,9–208,27 m n. m./Balt po vyrovnání (dále jen 188,9–208,27/Bpv). Z popisu stavby vyplývá, že nejspodnější podlaží mělo výšku nejnižší,² v rozmezí 2,45–2,85 metru. Údaj je dán rozdílem pravděpodobné, rekonstruované úrovně podlahy 1. podlaží (báze svislého kvádřikového líce na 188,5/Bpv na jižní stěně či 188,9/Bpv na severní stěně)³ a horní hranou kapes patrně po stropních trámech (191,35/Bpv na západní stěně).⁴ První patro již mělo světlost výrazně vyšší, podobně jako patra další. Oproti interiéru je exteriérové zdivo známo výrazně méně. Jeho spodní část je obestavěná a nepřístupná, výjimkou je drobný fragment kvádřikového zdiva nad úrovní dnešního povrchu Saské ulice prezentovaný v klubové místnosti v jižním sousedství věže.⁵ Není mi znám žádný výkop vedený podle exteriérového líce Juditiny věže, který by mohl zastihnout tehdejší úroveň terénu či rozhraní nadzemního a základového zdiva věže, a tak určit typové zařazení nejspodnějšího podlaží věže v poměru k tehdejšímu pochozímu povrchu

(mírně či více zapuštěný suterén? přízemí? zvýšené přízemí?).

Představu původních poměrů mohou nastínit výsledky několika záchranných archeologických výzkumů při stavebních akcích, které proběhly v okolí věže. Nejblíže byl archeologicky dokumentován výkop pro novou telekomunikační komoru zřízovanou 8 metrů západně od brány na Karlův most v roce 1997.⁶ V hloubce 1,7 m pod dnešní vozovkou se zde ve výšce 190,1/Bpv nachází reprezentativní dlažba – nespíše pozdně gotická k mladší mostecké věži –, která překrývá nejstarší kamenitou úpravu ke Karlovu mostu doloženou na kótě 189,9/Bpv. Podklad pro vozovku nájezdu na most tvořilo přibližně 1,8 m vysoké souvrství násypů a destrukcí s dominantním podílem opukových kamenů a vrstev nesoudržné malty, které patrně vzniklo jako výplň rampy na Karlův most ve 14. století. Z doby románské se pod maltovým souvrstvím dochovala tenká poloha ulehklých opukových a říčních valounků, která patrně zbyla po kamenité výplni podkladu (tzv. „kufru“) rozsáhlejší úpravy prostranství před Juditíným mostem či jeho dřevěným předchůdcem. Povrch prostranství se nemusel nedochovat, mohl být zničen při zakládání vrcholně gotické rampy. Nejvyšší dochovaný bod z výplně „kufru“ byl zastižen na kótě 188,0/Bpv. Dno výkopu pro kamenitou úpravu prostranství zase až do hloubky 187,8/Bpv odstranilo veškeré situace starší, z 9. a 10. století. Přímo totiž nasedá na pravěké organické sedimenty, které vyplňují nějakou prohlubeň v místě, kde původní půda na povrchu svačin byla oderodována nebo odstraněna. V sedimentech byly nalezeny drobné keramické střípky z doby počátků zemědělského pravěku (kultury lineární, vypíchaná aj). V sousední sondě VII situované před vstupem do samoobsluhy „Vacek“ byla situace obdobná. Střípky ve zdejší zbahnělé svačině zabírají širší časový rozptyl, neboť pochází hojně i z doby bronzové a mezi nálezy jsou rovněž

1 Jan Veselý – Michal Patrný, Románská věž na malostranském konci Karlova mostu v Praze, *Průzkumy památek* XV, 2008, č. 2, s. 3–38.

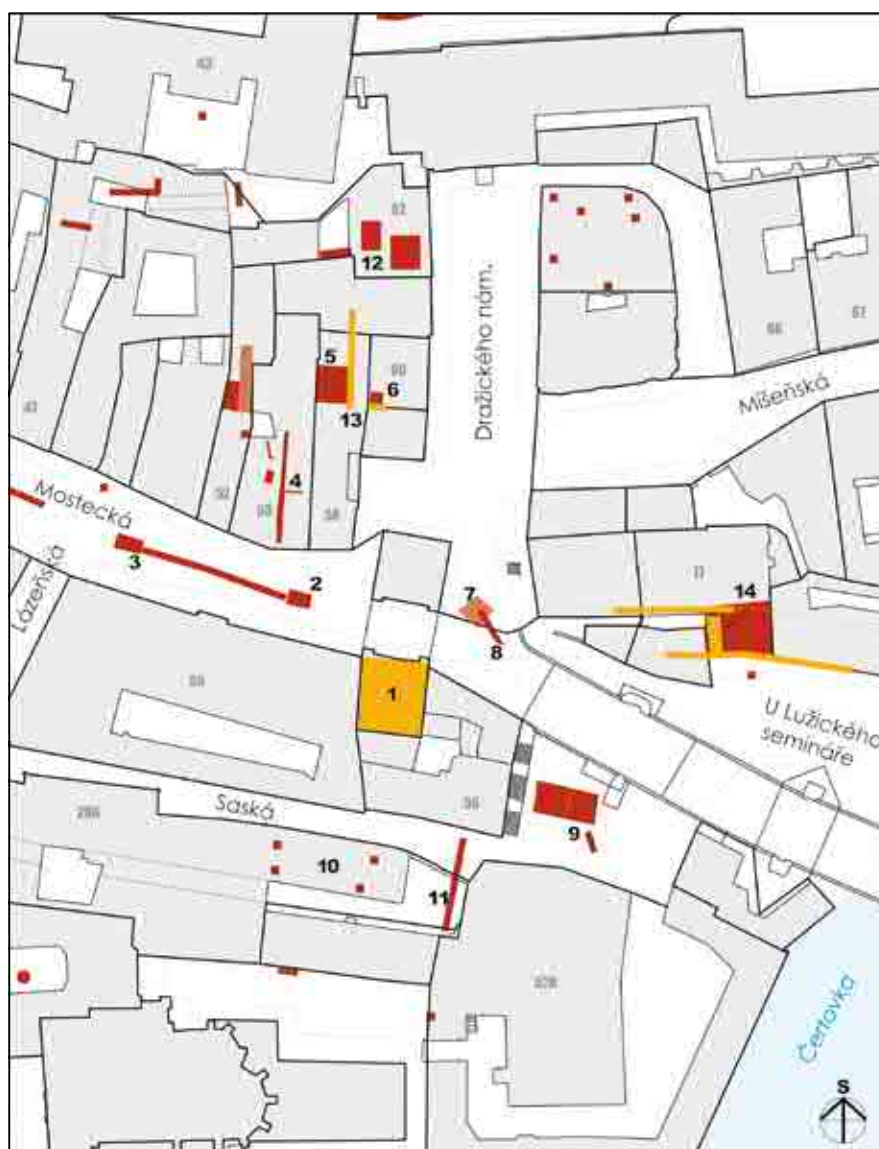
2 Po staletí trvajících terénních změnách v okolí je toto nejspodnější podlaží dnes sklepem.

3 Autoři v závěru studie pracují (bez zdůvodnění) s výškou podlahy nejspodnějšího podlaží na kótě 188,41/Bpv. Viz Veselý – Patrný (pozn. 1), s. 25.

4 *Ibidem*, s. 16–17

5 Dnešní úroveň Saské ulice je 2,34 metru nad úrovní dnešní podlahy sklepa (1. podlaží) věže. Dnešní podlaha leží hlouběji (186,39/Bpv) než rekonstruovaná podlaha rané středověké (188,5/Bpv).

6 Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 26/97, sonda V (pro čitelnost dále 5), pod vedením autorky. Viz Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Mostecká ulice, *Pražský sborník historický* XXXI, 2000, s. 358–359. – Eadem, *Praha 1-Malá Strana, Mostecká p.p.č. 1035, náleзовá zpráva o výzkumu NPÚ v hl. m. Praze č. 26/97* (nepublikovaný strojopis. Uloženo v archivu ARÚ AVČR Praha pod číslem TX-2012-2298), Praha 2010.

Dosud provedené záchranné archeologické výzkumy (červeně) v okolí románských konstrukcí (žlutě). Číslo popisná u domů šedě. Černě archeologické výzkumy uváděné v textu. Legenda: 1 – Juditina věž; 2 – výzkum 26/97 sonda V; 3 – výzkum 26/97 sonda VII; 4 – výzkum 2014/17; 5 – výzkum J. Frolíka 1993; 6 – výzkum J. Zavřela 1992; 7 – výzkum Z. Dragouna 2007; 8 – výkop pro kanalizaci 1973 (nejspíše dohled V. Píší); 9 – Saská výzkum 8/99; 10 – Saská výzkum 2011/2; 11 – Saská výzkum 2012/18; 12 – Dražického náměstí výzkum 16/98; 13 – zeď s kvádríkovým obkladem na západní stěně – nejspíše hradba; 14 – fragment pilíře a vozovky Juditina mostu, výzkum Z. Dragouna č. 33/99. Do upravené Mapy evidence nemovitostí vložila Stanislava Babušková, 2018.

strusky jako odpad pravěké metalurgie. V sondě VII se dochoval nejspíše i povrch románského či raně gotického dláždění z opukových a říčních valounků, a to ve výšce 188,6/Bpv a mocnosti 0,3 či 0,4 metru. Od Lázeňské ulice dále k západu valounkové dláždění nasedá na starou dřevěnou úpravu prostranství z 10. století, kterou formou svahovaného výkopu výrazně porušuje.

Ve vzdálenosti 10 metrů severně od sondy 5 výše uvedeného výzkumu byl při zřizování kanalizace pod podlahou sklepa v domě čp. 53 získán další bod pro rekonstrukci geomorfologie okolí Juditiny věže. Na stěně výklenku, kde zeď nad podlahou sklepa byla nahrazena jen omítnutou hlínou, se

podářilo na kótě 188,07–188,10/Bpv objevit základní rozhraní mezi pravěkými vrstvami a vrstvami valounků.⁷ Podle výškových hodnot lze interpretovat vrstvu valounků, silnou 0,25 m (nejvyšší bod 188,35/Bpv), jako součást raně středověkého dláždění prostranství před Juditiným mostem. Původní povrch valounků zde zůstal skryt za silnou vrstvou omítky. Výzkum přinesl nečekaný objev pohřbeného pravěkého půdního horizontu s povrchem minimálně 187,74/Bpv a do něj zapuštěných pravěkých objektů. Jeden z nich, hluboký mini-

⁷ Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 2014/17, pod vedením autorky: Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Městská čp. 53/III, *Pražský sborník historický* (v tisku).

Pohled z větší mostecké věže do Mostecké ulice při dokončování prací pro Telecom. Trasa měřícího kabelovodu je přerušena dvěma kabelovými komorami – nahoře (na západě) sonda VII, před bránou sonda V. Foto: Martin Müller, 1997.

málně 0,5 m, měl rovné dno pokryté železářskou struskou – dokládá tak prastarou výrobu železa, a to překvapivě zde na místě.

Ve východním sousedství domu čp. 53/III – v domě čp. 58/III – byl realizován výzkum při podsklepování dvorku v roce 1993.⁸ Na svahové hlíně (někde mezi 187,0–187,4/Bpv) zde nasedal půdní typ (patrně 0,2 m) s nálezy z pravěku a 9. století, na který přímo nasedala valounková dlažba. Ta byla posléze překryta metrovým nánosem hnojivitého materiálu s keramikou 10.–12. století. Do něho mělo být zapuštěno základové zdivo zdi s kvádríkovým lícem, kterou interpretuji jako zeď hradby. Tvořila východní stranu snižovaného dvora, její

8 Výzkum Archeologického ústavu AV ČR, pod vedením Jana Frolíka. Výškové parametry lze využívat omezeně. Viz Jan Frolík, *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu, prováděném na základě smlouvy č. 791/93, na lokalitě Mostecká čp. 58–9, Praha 1-Malá Strana* (nepublikovaný strojopis, uloženo v archivu ARÚ AV ČR Praha, čj. 3937/93), Praha 1993. – Idem, Praha 1-Malá Strana, Mostecká ulice č) Čp. 58/III, *Pražský sborník historický XXVIII*, 1995, s. 228–229.

stavební úroveň nebyla dochována. Základ by tak byl nezvykle hluboký – minimálně 1,7 metru. Na druhé straně hradební zdi s kvádríkovým obkladem, v čp. 60/III, byly v roce 1992 dokumentovány stěny jámy pro výtah.⁹ Povrch svahových hlín zde byl zaměřen na kótě 187,6/Bpv. Do kóty 187,94/Bpv se navýšil terén v pravěku a počátku 10. století. V tomto výkopu jako jediném z výzkumů severně od věže chybí valounková dlažba. Překvapením byl nález románské zdi v jižní stěně výkopu, zdi kolmé na směr hradby. Dochovalo se rozhraní kvádríkového líce a základového zdiva, probíhalo na úrovni 188,44/Bpv, hloubka základu činila 1,4 metru.

Východně od výše uvedených sond byl v roce 2007 mezi větší mosteckou věží a restaurací U tři pštrosů realizován výzkum při zřizování svodu dešťové vody z mostu do kanalizace, hluboký 7,1 metru.¹⁰ Proběhl takřka v témže místě, kde již v roce 1973 sledoval jiný výkop Vladimír Piša.¹¹ Výzkumem v roce 2007 byl severně od odhaleného boku Karlova mostu odstraňován sled vrstev, který byl patrně pozůstatkem přirozené skladby nárůstu terénu od 9. do 1. poloviny 14. století. Nasedal na podloží, jehož povrch byl zaznamenán v úrovni cca 185,50/Bpv. Za zmínku stojí, že ani jeden z obou výzkumů nenarazil na pozůstatky Juditina mostu, ačkoliv se sonda nacházela v místech, kde trasa románského mostu byla do té doby téměř všeobecně předpokládána.

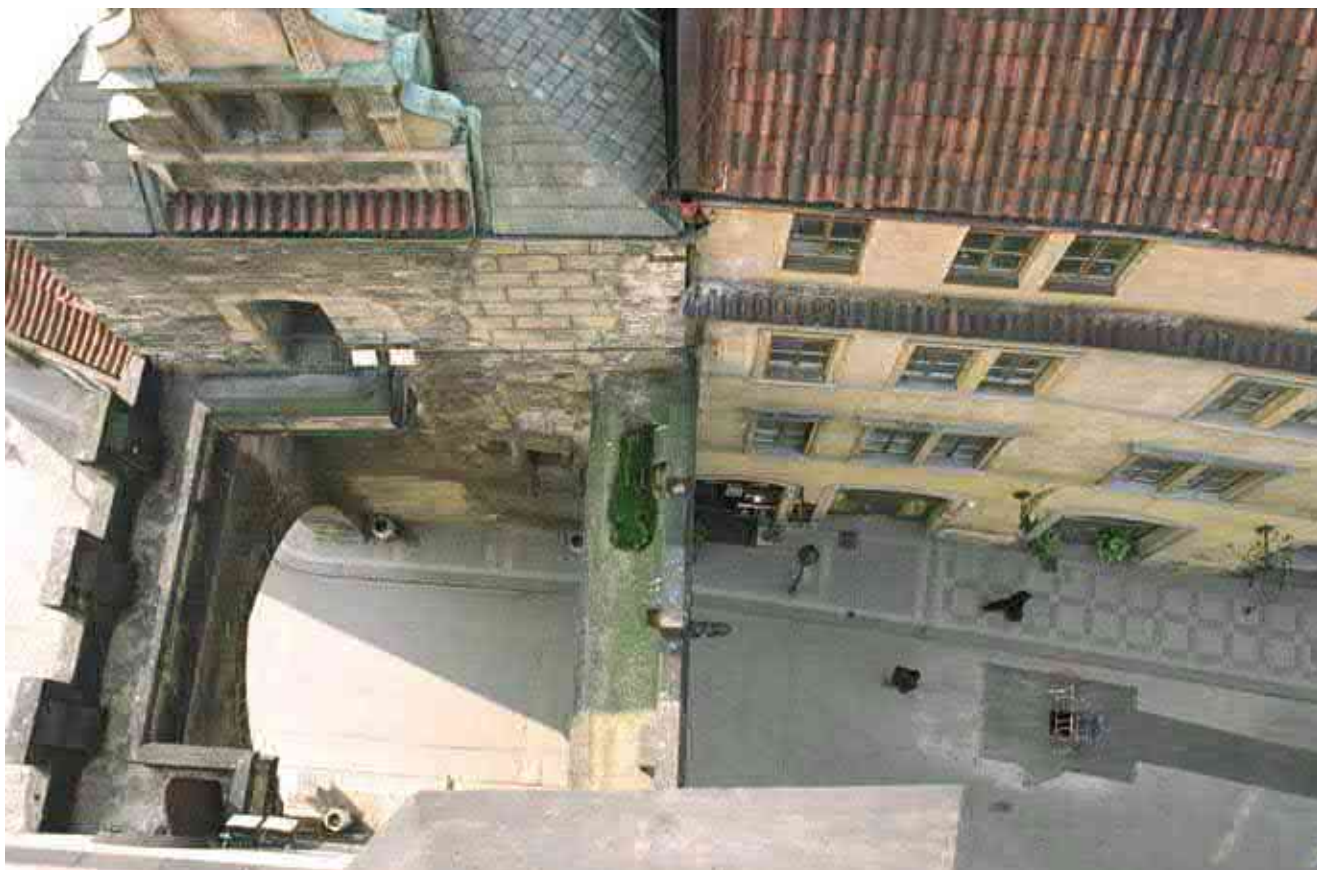
V jiném směru od Juditiny věže, tentokrát východně, proběhl výzkum v roce 1999 v rozšíření Saské ulice u jižní stěny Karlova mostu, v místě nově zřizované podzemní trafostanice.¹² Výkop hluboký 4,1 m (dnešní povrch 188,3/Bpv – dno 184,2/Bpv) byl prováděn v betonové vaně vybudované před zahájením výzkumu pomocí husté mikropilotáže, která sice výrazně poničila čitelnost a souvislost nálezových situací, ale umožnila provést výzkum pod hladinou spodní vody. Do hloubky 2,4 m zabíral většinu plochy interiér domu zachyceného známou rytinou Roelanta Saveryho z roku 1610. Spodní část výkopu vypl-

9 Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 6/92, pod vedením Jana Zavřela: Jan Zavřel, *Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu Praha 1-Malá Strana, Dražického náměstí čp. 60/III* (nepublikovaný strojopis, uloženo v archivu ARÚ AV ČR Praha čj. 3104/96), Praha 1995. – Idem, Praha 1-Malá Strana, Dražického náměstí čp. 60/III, *Pražský sborník historický XXVIII*, s. 223.

10 Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 2007/23, pod vedením Zdeňka Dragouna: Zdeněk Dragoun, *Dražického náměstí ppč. 1036 – Karlův most ppč. 235, Pražský sborník historický XXXVII*, 2009, s. 409–410. – Idem, Kachle z Karlova mostu, *Archaeologia historica XXXIV*, s. 255–268.

11 Výkop z roku 1973 nebyl V. Pišou nikde uveden, nejspíše proto, že se mu nepodařilo objevit pozůstatky Juditina mostu, a vyhodnotil ho proto jako negativní. Zaměření je evidováno pod číslem výzkumu 1973/1.

12 Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 8/99, pod vedením autorky: Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Saská ulice ppč. 1045, *Pražský sborník historický XXXII*, 2003, s. 311–312.

Pohled z větší mostecké věže na Juditinu věž, bránu a ve vozovce obrys východní kabelové komory – sondy V. Foto: Martin Müller, 1997.

ňovala vrcholně středověká stratigrafie (souvrství) z 2. poloviny 13. století. Na celé ploše výzkumu tehdy fungovalo výrobní zařízení interpretovatelné jako kovárna. Na tvorbě středověkého souvrství se výrazně podílely i náplavy. Pokračování vrstev dále do hloubky, pod terény 2. poloviny 13. století, bylo v době výzkumu zničené 1,5 m mocným betonovým dnem trafostanice. Úroveň románských a starších terénů tak neznáme, neboť jsou hlouběji než kóta 184,2/Bpv. Nárůst vrstev 13. století z doby rozvoje kovárny zastavila na kótě 185,2/Bpv změna funkce plochy. Místem byla vedena zeď 1,5 m široká s vysokým podílem vápenců – domnívám se, že se jedná o hradbu z doby opevňování Juditiny věže Jindřichem z Lipé v roce 1309. Při planýrce celého prostoru na úrovni 185,8/Bpv a kamenité úpravě jeho povrchu, k níž nejspíše došlo v době výstavby Karlova mostu, zeď zanikla a vyčnívající partie byla srovnána se zemí.

Jižně od Juditiny věže proběhly v roce 2011 dva drobné výzkumy. První z nich ve sklepech severovýchodní budovy komplexu čp. 286/III, mezi Saskou ulicí a dvorkem navazujícím na průchod komplexem.¹³ Ve statických sondách byla objeve-

na na kótě 185,3/Bpv valounková dlažba, na níž se v poslední čtvrtině 13. století usadil organický sediment. Pod dlažbou byl do hloubky 184,3/Bpv detekován v jedné sondě sediment stojaté vody, v jiné sondě povodňový náplav. Druhý drobný výzkum byl realizován na zmíněném dvorku mezi výše uvedenou budovou komplexu čp. 286/III a protějším domem čp. 520/III.¹⁴ Při výkopu pro novou vodovodní přípojku se podařilo dokumentovat stěny rýhy do hloubky 1,8 m (úroveň dvorku 187,86 – dno výkopu 186,0 – dno sondýrky 185,1/Bpv). Ani zdejší výzkum neposkytl nálezovou situaci starší než konec 13.–14. století.

Ačkoliv pro rekonstrukci geomorfologie raně středověkého terénu ve sledovaném prostoru bychom si mohli přát větší množství výzkumů i výsledků, již teď je možné učinit více či méně konkrétní závěry. Při porovnávání dosud postupně shromážděných údajů lze konstatovat, že Juditina věž byla postavena na strategicky významném místě. Porovnání kót podložních svahovin a pravěkých nálezových situací představuje místo Juditiny věže v době její stavby jako mírnou vyvýšeninu v povlovně mode-

¹³ Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 2011/2, pod vedením autorky: Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Lázeňská čp. 286/III, *Pražský sborník historický* XLI, 2013, s. 463–464.

¹⁴ Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 2012/18, pod vedením autorky: Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Saská čp. 520/III, *Pražský sborník historický* XLI, 2013, s. 468.

Valounkové zpevnění povrchu nejspíše z 11. století v sondě V výzkumu 26/97. Foto: Martin Müller, 1997.

lované pobřežní krajině na jihovýchodním okraji malostranské sídelní plochy. Zatímco severním směrem kóty plynule klesají od 187,8/Bpv v sondě před bránou Karlova mostu na kótu 187,0/Bpv v čp. 62/III a západním směrem plynule stoupají, jižně i východně od věže se úroveň tehdejšího povrchu pohybovala podstatně níže. Výraznou roli na hodnotě námi zjištěných kót však hraje dlažba z opukových a říčních valounů a valounků, která (s výjimkou sondy v čp. 60/III) na vrstvy rostlých svahovin a z pravěku přímo naléhá. Velký časový hiát mezi pravěkem a naléhající dlažbou (z 11. století?) jednoznačně prokazuje, že při pokládce dlažby byla odkopána jistá mocnost terénů, které se zde musely usadit v 8., 9. a 10. století a které terénními úpravami při pokládce valounové dlažby nenávratně zmizely. Kóty, z nichž vytváříme náš model, tak nejsou obrazem původního povrchu, ale jsou negativem velkého plošného zásahu pro mladší valounovou úpravu prostranství. Lze proto počítat s tím, že původní, přirozená podoba prostoru v severním i západním okolí věže, jak ji viděli zdejší pravěcí obyvatelé a řemeslníci, stejně jako nejstarší slovanští obyvatelé nejpozději z 8. století, byla podstatně dynamičtější a přibližně do 11. století byl původní povrch výše než námi naměřené hodnoty.

Oproti pravobřežnímu Starému Městu leží Malá Strana vysoko nad řekou, a těmito slovy ji také po polovině 10. století charakterizuje arabský vzdělanec židovského původu Ibráhím ibn Jackúb

Fotografická dokumentace vnitřního líce jižní zdi původní nájezdové rampy na Karlův most zastížené v sondě VII výzkumu 26/97. Foto: Martin Müller, 1997.

Pohled do stavební jámy pro trafostanici v Saské ulici u jižního průčelí Karlova mostu (výzkum 8/99). A – pohled od východu nebo B – pohled od západu v průběhu prací. Foto: Martin Müller, 1999.

at Turtúší. Ochrana před povodněmi byla a stále je výrazným ukazatelem bezpečnosti sídel. Na Starém Městě byla před veškerými historickými povodněmi bezpečná až kóta podloží 188,6/Bpv, kterou dosahuje až východní polovina Staroměstského náměstí. Oproti tomu v malostranské Mostecké ulici je této kóty podloží dosaženo již 40 metrů od brány, v sondě před vstupem do samoobsluhy „Vacek“. Východně a jižně od Juditiny věže bezpečnost před velkou vodou zaručena nebyla. Jak vypadal vltavský břeh, zatím není příliš zřetelné – jistě neměl formu útesu. Podle téměř vodorovného ukládání vrstev v obou sondách v místě břehu zde mohl být jeden či více stupňů. Juditina věž byla postavena nad břehem ve výšce patrně okolo 188,5/Bpv. Nižší stupeň byl registrován 5 metrů východně od větší mostecké věže, kde na podloží s povrchem 185,5/Bpv nasedaly raně středověké vrstvy. Ta, která obsahuje keramiku z doby okolo roku 1100, má povrch na kótě 186,4/Bpv. O něco dále k východu, ve výkopu pro trafostanici u jižního boku Karlova mostu, ve vzdálenosti přibližně 13 metrů od Juditiny věže, se rostlý podložní terén nachází hlouběji, než je kóta 184,2/Bpv, která představuje úroveň používanou ve 13. století. Jestli byl břeh schůdný, nelze říci.

Jak daleko od věže tekla řeka a jak dlouhý tak byl stupňovitý (?) svah, nevíme. Dnes je vzdálenost Juditiny věže od koryta Čertovky přibližně 65 metrů, v minulosti, až do 14. století to však bylo výrazně méně. Kampa byla v té době ostrovem v tekoucí řece, stejně jako ostrov v místě dnešního Klárova. Možná existovaly i další ostrovy, které však neznáme, neboť se nedostaly do písemných pramenů a zanášením řečiště po stavbě jezů zanikly. Niva podél řeky byla lemovaná starým říčním ramenem,

Postupné rozebírání dvou ohnišť nad sebou výzkumem 8/99 v prostoru „kovárny“ v místě trafostanice v Saské ulici. Foto: Martin Müller, 1999.

jehož uměle upraveným zbytkem by měla být právě Čertovka. V 16. století, pravděpodobně již dříve, byl terénní stupeň mezi nivou a plochou města zasypáván, likvidovaná požářiště byla ukládána i do vltavské vody podél břehu. Postup zacházení s tímto páchnoucím odpadem mohl mít starší tradici, úklid po husitském požáru z roku 1420 také nebyl drobnou akcí. Kvantum navezeného materiálu zaneslo část řečiště, navážkami navýšilo terén a vytvořilo nový sídelní prostor v širokém okolí dnešní ulice U lužického semináře a Vojanových sadů. Dnes jsou terény středověké nivy pod hladinou spodní vody, a tak nelze pro dobu středověku polohopisně vymezit ani břeh Vltavy ani západní okraj úzké vltavské nivy.

Můžeme se však pokusit konkretizovat převýšení Juditiny věže nad řekou. Před zřízením jezů ve 13. století, které snížily unášivou sílu řeky, byla hladina řeky o 3–3,5 metru níže než dnes a předpokládá se, že mezi Národním divadlem a Klárovem dosahovala kót 182,1–181,4/Bpv.¹⁵ Na základě výzkumu při stavbě garáží u senátního Kolovratského paláce čp. 154/III ve Valdštejnské ulici je možné soudit, že původní hladina byla ještě hlouběji.¹⁶ Úroveň kamenného dláždění přechodu přes staré říční koryto z 10. století byla dosažena v hloubce 10,4 m pod dnešním povrchem a 7 m pod dnešní hladinou spodní vody – na kótě 180,2/Bpv. Protože frekventované dláždění nemohlo být permanentně pod vodou, pracuji s kótou pro původní hladinu Vltavy pod Karlovým mostem v hodnotě přibližně 180,8/Bpv.¹⁷ V takovém případě by činilo převýšení Juditiny věže nad tehdejší hladinou řeky průměrně 7,7 metru (podle stavu vody).

Jak vypadalo jižní okolí Juditiny věže, nelze říci. Výše uvedené dva drobné výzkumy přinesly jen informaci, že na úrovni 185,3/Bpv, tj. 3,2 m pod přibližným terénem stavby věže, se pohybovali lidé ve 13. století a že pod tímto pohřbeným povrchem se do hloubky 184,3 nalézají náplavy a bahnitě sedimenty. V jaké hloubce je povrch doby románské, není zřejmé. Stejně nám uniká i geneze a funkce tohoto prohloubení, sotva ji bude koryto Malostranského potoka. Podobnost výškových a chronologických údajů s kótami zastíženými v trafostanici u jižní stěny Karlova mostu může navozovat představu jednoty obou prostorů ve 13. století – např. formou přístupové cesty jižně podél věže do kovárny v blízkosti řeky.

¹⁵ Guido Záruba – Rudolf Šimek, Rozbor inženýrsko-geologických podmínek Malé Strany, *Sborník geologických věd – řada HIG*, sv. 1, Praha 1964, s. 109–132 (zde s. 116).

¹⁶ Výzkum NPÚ, ÚOP v Praze č. 3/05, pod vedením autorky. Jarmila Čiháková, Praha 1-Malá Strana, Valdštejnská ulice čp. 154/III, *Pražský sborník historický XXXV*, 20017, s. 327–328.

¹⁷ Náhradou za kótu 181,5 předpokládanou Q. Zárubou a R. Šimkem, viz Záruba – Šimek (pozn. 15), profil 4.

Oprava inženýrských sítí pro čp. 520/III, odborně sledovaná jako archeologický výzkum č. 2012/18. Foto: Martin Müller, 2012.

Při rekonstrukci historického vývoje jihovýchodního cípu malostranského sídelního prostoru zjišťujeme, že je překvapivě bohatý na pravěké nálezové situace, které jsou jinde naprosto výjimečné. Důvodem nejspíše byla snaha obyvatel v 8.–9. století nesnižovat bezprostředně u řeky úroveň terénu odkopáváním materiálu potřebného do dřevohlinitých hradeb, neboť tím by současně zmenšovali svou ochranu před povodněmi. Lze se domnívat, že podobně intenzivní bylo pravěké osídlení na celé Malé Straně, ovšem tam jeho stopy byly již dávno odstraněny. Zda a kudy v tomto prostoru probíhalo východní rameno fortifikace – nejdříve z počátku 9. století a poté z doby okolo roku 900 –, nevíme. V 10. století je Kristiánovou legendou potvrzena existence mostu. Pokud je správná premisa, že umístění mostu zůstalo neměnné, muselo ve zdejšímu prostoru existovat napojení na dřevěný most. Předpokládám, že k němu vedlo dřevem vyložené prostranství v Mostecké ulici, jehož poslední dendrochronologicky datovaná úprava je vročena do 50. let 10. století. Bylo objeveno ve výkopu pro Telecom v letech 1996 a 1997.

Dřevem vyložené prostranství, po němž mohl kráčet Ibráhím ibn Jackúb, bylo posléze výrazně porušeno výkopem pro mladší komunikaci valounkovou, kterou se nepodařilo datovat, neboť v ní nebyl učiněn jediný antropogenní nález. Je otázkou, zda je tato mladší kamenná komunikace součástí stejné stavby jako valounkové vydláždění prostranství severně a severozápadně od Juditiny věže, které zastihly výzkumy před branou Karlova mostu a v čp. 53, 58 a 62. Ačkoli by se díky použití kamene zdálo, že valounkové dláždění náleží k úpravě terénu v okolí Juditina mostu, nejspíše je starší. V čp. 58 se kamenná dlažba setkává s kamennou kvádríkovou hradbou v situaci, kdy dlažba je starší, převrstvená zásypem, do něhož je zapuštěn základ hradby. Tato stratigrafická následnost, jak byla autorem výzkumu popsána, jednoznačně vylučuje současnost valounkové dlažby a hradby. Budeme-li pracovat s hypotézou, že hradba a Juditina věž jsou součástí jednoho stavebního záměru z doby románské, pak radikální terénní úprava, při níž byl výrazně snížen terén, odstraněno patrně veškeré nadloží nad rostlým a pravěkým podložím a položena valounková dlažba, by náležela ještě k dřevěnému mostu a mohla vzniknout v 11. století poté, co dřevěné konstrukce prostranství v místě dnešní Mostecké ulice dosloužily.

Ve 12. století došlo ve sledovaném prostoru k výrazné změně. Zbyly po ní pouze stopy v podobě izolovaných kamenných konstrukcí, jejichž vzájemné vazby a doteky odrážející se ve skladbě hlinitých historických terénů již vzaly za své. Po polovině století, za královské vlády Vladislava II. (1158–1172) byl vystavěn kamenný most, zvaný Juditin. Jeho nejzápadnější objevenou dochovanou částí je pilíř a vozovka v domě čp. 77/III. Vozovka se sklání k západu, nejnižší bod je přibližně na kótě 188,6/Bpv. Výšku vozovky v napojení na břeh, tvar nástupu na most ani místo vyústění mostu neznáme. Sonda východně od mladší mostecké věže výrazně zpochybnila možnost, že most ústil do místa dnešní brány a že Juditina věž k němu přiléhala. Druhou konstrukcí je zeď s kvádríkovým obkladem na západní stěně obrácené do města, a lomovým zdívkem na stěně východní. Jediný, kdo se zdi věnoval, byl v 50. letech Vladimír Píša. Od té doby nebyla možnost její popis verifikovat a doplnit o jednoznačné výškové parametry. Zeď je sporná z hlediska stáří i funkce, osobně ji interpretuji jako hradební zeď z 12. století, která měla dělat kulisu ambicióznímu mostnímu dílu.¹⁸ Východně od této zdi byl v čp. 60/III dokumentován krátký

18 Zeď se objevuje i na jiných místech východního obvodu raně gotického města. Bližší viz Čiháková 2009; Čiháková v tisku b. Jarmila Čiháková, Opevnění Malé Strany od 9. do 13. Století, *Staletá Praha XXV*, 2009, č. 1, s. 2–30. – Idem, Raně gotické opevnění královského města na dnešní Malé Straně, *Documenta pragensia* (v tisku).

Běžný obrázek ve výkopech pro inženýrské sítě – souběžně vytvářená archeologická dokumentace. Sled vrstev se s geodetickou přesností všech tří rozměrů zakresluje na milimetrový papír v měřítku 1 : 20, poté se každá vrstva slovně charakterizuje a odeberou se z ní vzorky. Foto: Jarmila Čiháková, 2012.

úsek jiné románské zdi, kolmé na průběh hradby. Výška terénu v době její stavby by měla dosahovat kóty 188,44/Bpv, což je jen o 0,2 m méně než je přibližná kóta vozovky mostu v čp. 77/III. Třetí zdejší konstrukcí, tentokrát těžko zpochybnitelného románského stáří, je Juditina věž. Autoři průzkumu ji porovnali s románskými věžemi Pražského hradu a shledali mezi nimi velkou míru podobnosti v rozměrech a v některých stavebních technologických postupech.¹⁹ Společným prvkem je také použití červeného železitého pískovce (nejspíše z Petřína)²⁰ jako ozdobného prvku na stavbě z bílé opuky. V průjezdu brány v hradní Černé věži a na bráně v malostranské hradbě s kvádříkovým lícem²¹ byly z červeného pískovce zhotoveny římsy v patě klenebního oblouku. Na Juditině věži pak překlady románského střílnového okénka v jižní stěně románského patrně druhého podlaží.²² Toto šterbinové okénko je jediným jednoznačně románským otvorem, který se ve věži dochoval. Ve stejné době, po polovině 12. století, vznikl jižně od Juditiny věže areál johanitské komendy. Obecně se předpokládá, že severně od ústí Juditina mostu

19 Veselý – Patrný (pozn. 1),

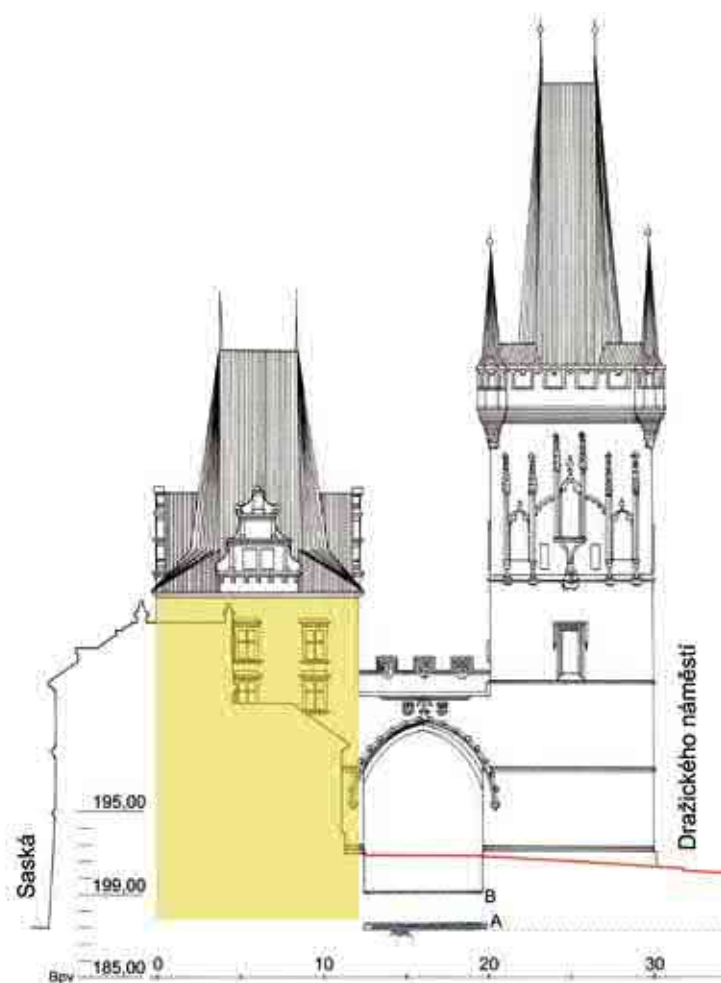
20 Jan Zavřel, Petrografie stavebních kamenů Juditina mostu, *Kámen II*, 2000, s. 53–6, zde 57.

21 Brána objevena v severní partii průběhu hradby – v Pálffyovském paláci čp. 158/III ve Valdštejnské ulici. Viz Zdeněk Dragoun – Martin Omelka, Nález torza raně středověké hradby v prostoru severovýchodního nároží Pálffyho paláce čp.158/III v Praze, *Památkové listy 1 – příloha časopisu Zprávy památkové péče LV*, s. 4. – Čiháková, Opevnění... (pozn. 18), s. 20, obr. 28, s. 23, obr. 32.

22 Veselý – Patrný (pozn. 1), s. 17, 26.

Křemencová dlažba 1,7 m pod dnešní vozovkou (následující obr.: B) vznikla při (nebo po) stavbě větší mostecké věže z 60. let 15. století. Dlažba ilustruje výškovou změnu, která pozměnila proporce brány i obou věží. Foto: Martin Müller, 1997.

Rekonstrukce pravděpodobné původní výšky Juditiny věže (žlutě) a její výškový vztah k valounkovému dláždění v sondě V výzkumu 26/97 (A). Vztah obou mosteckých věží ke křemencovému dláždění (B) dokumentovanému v téže sondě. Červeně dnešní povrch. Překreslení architektury podle pasportizace SÚRPMO, výškové zaměření a zobrazení výškových nárůstů a proporcí Martin Müller a Jarmila Čiháková.

existoval v románské době druhý opevněný areál – biskupský dvůr. Ten je však poprvé zmíněn až roku 1249.²³ Při současném stavu znalostí je biskupský dvůr těžko uchopitelným fenoménem, o jehož poloze, rozloze, počátcích a účelu nevíme pro 12. století nic konkrétního.

Okolí Juditiny věže se zásadně změnilo výstavbou Karlova mostu, který o několik metrů převyšoval most Juditin. Výškový rozdíl se jistě nějakou dobu projevoval a musel být už v průběhu stavby mostu v uspořádání okolí obou mostů řešen. Podobu stavu ve 14. století neznáme, můžeme jen předpokládat rampu zvolna stoupající nad okolní terén. S určitostí víme toliko, že nejstarší doložená pochozí úroveň (vozovka?) v místě nástupu na Karlův most je v hloubce téměř 2 m pod dnešním povrchem a přibližně 3 m nad úrovní terénu v době románské.²⁴ Nad

kvalitní křemencovou dlažbou (190,1/Bpv) leží ještě dvě málo kvalitní kamenitá zpevnění terénu (190,5 a 190,8/Bpv na V stěně sondy). Zaznamenané čtyři vozovky dokládají skokové, nikoliv plynulé navýšování terénu. Každé navýšení bylo zásahem do místního urbanismu, spolu s ním docházelo i k deformaci proporcí okolních staveb. Velké navýšení ze 190,1/Bpv na dnešních 191,8/Bpv změnilo proporce mostecké brány, která v době funkce křemencové dlažby působila oproti dnešnímu vzhledu svou zdůrazněnou vertikálou a větší výškou průjezdu podstatně štíhleji. Zkreslilo i výšku větší mostecké věže z původních patrně 28 m na dnešních 26 m.²⁵ Proporce menší – Juditiny – věže se v průběhu času změnily ještě výrazněji.

Dlouhodobá snaha o nivelizaci zdejšího prostoru a rozšíření obyvatelné plochy zcela proměnila středověkou tvář sledovaného prostoru. Naštěstí některé její partie zůstaly hluboko pod dnešním povrchem dochovány dodnes a archeologie poskytuje cestu, jak ji po jednotlivých drobných políčkách šachovnice pomalu a trpělivě odkrývat.

Jarmila Čiháková

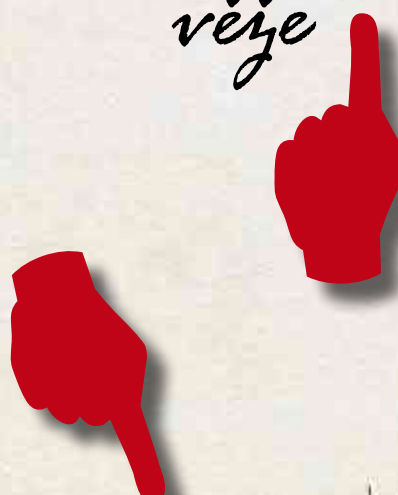
23 Z prací o biskupském dvoře lze např. uvést práce Tomáše Durdíka: Toáš Durdík – Pavel Bolina, *Hrady pražského biskupství (arcibiskupství)*, *Archaeologia historica* XXII, 1996, s. 291–306. – Tomáš Durdík, heslo Biskupské (arcibiskupské) hrady, in: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 63–65. Prameny pro posouzení situace věže (věží?) a biskupského dvora viz Olga Novosadová, *Stručné dějiny budovy; Stručné dějiny – severní věž*, in: Dobroslav Líbal et al., *Praha – stavebně historický průzkum: Malá Strana čp. 56/III. Pasportizace SÚRPMO* (nepublikovaný strojopis), Praha říjen 1964, s. 1–3, 8–13.

24 189,9/Bpv v místě sondy 5 výzkumu 26/97.

25 Jarmila Čiháková, *Malá Strana od pravěku do vrcholného středověku*, in: Pavel Vlček et al., *Umělecké památky Prahy: Malá Strana*, Praha 1999, s. 11–27, zde obrázek na s. 26.

: ZA STAROU PRAHU: VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

*příběh
Juditiných
věže*

Vincenc Morstadt, sepiová kresba, předloha, 1836, Muzeum hl. m. Prahy

